

Dirk Sterckx

Van linkse, rechtse en andere liberalen

Als een links-liberaal bestaat, dan moet ook een rechts-liberaal bestaan. Als een sociaal- of progressief-liberaal bestaat, moet er dan ook een asociaal- of conservatief-liberaal bestaan? Het eerste statement zal op weinig weerstand stuiten bij iemand die een beeld van onze politiek wil geven. De tweede tegenstelling lijkt veel meer absurd.

Welke liberaal wil zichzelf asociaal of conservatief noemen? Welke liberaal onderschrijft een conservatief of asociaal programma? In een groot deel van de wereld zijn de twee elkaars tegengestelden. En voor mij is dat een terechte tegenstelling.

Laten we het eerst proberen eens te worden over een definitie van een liberaal. Voor mij is een liberaal iemand die in de eerste plaats vindt dat een maatschappij haar leden zo vrij mogelijk moet laten. Vrijheid is de grondslag voor het politieke programma van elke liberaal. Die 'burgerlijke' vrijheden staan opgesomd in de Europese Verklaring van de Rechten van de Mens, in onder meer ook de Belgische grondwet, die destijds een model was.

Als we van de ruwe tegenstelling uitgaan tussen links en rechts, sociaal en asociaal, progressief en conservatief, waar plaats je dan de liberalen?

Mag ik daarvoor enkele uitspraken gebruiken die ik lukraak in één weekend uit de krant geplukt heb?

‘Wat is links? Links is opkomen voor grotere sociale gelijkheid. Rechts is opkomen voor grotere sociale ongelijkheid. Een karikatuurale definitie. Maar er is een deel van het Blok-publiek en ook een deel van het Agalev-publiek, dat zich daarin herkent.’ (spoorzitter Patrick Janssens in *De Morgen* van 28 oktober 2000).

Het mag dan een karikatuur zijn, maar het streven naar sociale gelijkheid is een belangrijk element in elke discussie tussen links en rechts. In de klassieke politieke analyse speelt het ‘sociale’ alvast een grote rol. Voor socialisten is het streven naar gelijkheid wat de vrijheid is voor de liberalen, de basis van hun politiek programma.

Is daarmee ook gezegd dat alleen socialisten sociaal zijn? Is dat dan voor liberalen niet het geval? Wat mij opvalt in de politiek is dat partijen en politici, ook liberalen, veel meer aandacht hebben voor de zwakken in de maatschappij dan voor de sterken. ‘De politiek’ is dus gemiddeld genomen sociaal, gericht op grotere gelijkheid tussen de mensen, op het wegwerken van onrechtvaardigheid. Zelden in de loop van de geschiedenis zijn er zo veel inspanningen gedaan om de sociale gelijkheid te bevorderen dan nu in de landen van West-Europa.

Het tweede grote punt in de discussie tussen ‘socialisten’ en ‘liberalen’ is de rol van de staat, van de overheid. Voor linksen, progressieven, socialen is de overheid hét instrument om de sociale ongelijkheid te bestrijden. Zij gingen uit van democratische vooruitgang, dat wil zeggen als zij de macht over de staat in handen zouden hebben, dan zou die ervoor zorgen dat iedereen gelijk behandeld zou worden. Progressieve liberalen in de negentiende eeuw, socialisten later, vochten daarom voor het algemeen stemrecht, zodat ze via een democratische staat sociale rechtvaardigheid konden afdwingen. Dat doel leek bereikt na de Tweede Wereldoorlog toen in Groot-Brittannië en Scandinavië de welvaartsstaat ontstond.

Liberalen zijn geneigd de overheid een kleinere rol te geven. De staat heeft een ingebouwde neiging om de vrijheid van de burgers

Van linkse, rechtse en andere liberalen

in te perken en het streven naar gelijkheid is voor liberalen geen prioriteit. Gelijkheid is onbereikbaar en hoe meer je mensen naar gelijkheid dwingt, hoe minder vrijheid je ze laat om hun leven in te richten zoals ze dat zelf willen. Gelijke kansen, ja. Gelijkheid bereik je nooit en is eerder een nadeel dan een voordeel.

Hoe moet dan een sociaal liberale politiek eruitzien? Vrijheid staat voorop, de staat voert een beleid waarbij iedereen zo veel mogelijk gelijke kansen krijgt. De staat moet ervoor zorgen dat de ongelijkheid afneemt door bijvoorbeeld een progressief belastingstelsel of door een uitgewerkt systeem van sociale zekerheid dat voor vervangingsinkomens zorgt voor mensen die in het gewone economische circuit niet terechtkunnen. De staat zorgt voor onderwijs dat toegankelijk is voor iedereen.

Naast de sociale ongelijkheid is dus de rol van de staat een belangrijk element in de discussie. Conservatieven willen de staat zo klein mogelijk maken. Vandaar mijn tweede citaat over iemand die beschouwd wordt als een van de hoofdfiguren van de 'derde weg', de combinatie tussen socialisme en liberalisme.

'Clinton is voortdurend beter geworden. Je hoort de Republikeinen niet meer zeggen dat ze de regering maar beter zouden afschaffen. Clinton gaat ervan uit dat het individu verantwoordelijk is voor zichzelf: de staat heeft een taak, maar kan geen wonderen doen, de overheid moet de ruwe kantjes van het kapitalisme wegwerken en de lat voor iedereen gelijk leggen. Clinton heeft de staat weer aanvaardbaar gemaakt. In dat opzicht heeft hij het debat met de Republikeinen gewonnen.' (Doug Sosnik, politiek adviseur van Clinton tussen 1994-2000, ook in *De Morgen* van 28 oktober 2000).

De Republikeinen hebben jarenlang hun programma gebaseerd op de overtuiging van hun rechtervleugel dat de staat overbodig is. Met dat programma hebben ze de voorbije jaren geen overtuigende politieke successen behaald. Ze hadden tot voor kort met Newt Gingrich een conservatief als voorzitter van de

Dirk Sterckx

Eerste Kamer in het parlement, maar ze verloren toch twee keer de presidentsverkiezingen tegen de uitgesproken 'liberaal' Bill Clinton. Geen enkele Republikeinse presidentskandidaat durfde (en durft) een duidelijk conservatief programma verdedigen, zelfs niet in de Verenigde Staten.

Tegelijk zie je bij ons in Europa heel weinig partijen met een echt conservatief programma uitpakken. Buiten enkele Britse Conservatieven hoor ik in het Europees Parlement niemand het conservatieve anti-etatisme verdedigen. Ik hoor wél dat mensen van de linkervleugel opnieuw het individu voor zijn verantwoordelijkheid plaatsen.

'In onze samenleving zijn we er te veel aan gewend geraakt dat we alle problemen naar de overheid kunnen doorschuiven. Denk aan dat vreselijke vondelingenluik van Moeders voor Moeders in Borgerhout. Dat is toch een pleidooi voor onverantwoordelijkheid. Kun je een probleem niet meer aan, steek het in de schuif. En als de almachtige overheid dan toch niet voor elk probleem een oplossing blijkt te hebben, zijn we boos en teleurgesteld en reageren we onze frustratie af met een foertstem. Maar zelf vertikken we het verantwoordelijkheid voor de samenleving op te nemen.' (Mieke Vogels van de groene partij Agalev in *De Standaard* van 28 oktober 2000).

Bestaan er links-liberalen? Als we ze definiëren als mensen die uitgaan van de vrijheid en dus de verantwoordelijkheid van de individuele burger, en tegelijk van de verantwoordelijkheid van de overheid om gelijke kansen te bezorgen aan elk van die individuen, dan zijn er dus blijkbaar links-liberalen in heel verschillende politieke families. Zij bestaan, ze hebben een programma uitgewerkt dat gebaseerd is op 'de actieve welvaartsstaat', een combinatie tussen individuele en collectieve inspanningen.

Staat u mij toe dat ik een begrip inbreng dat naar mijn gevoel ook zijn belang heeft en dat in de binnenlandse politieke discussie nauwelijks gebruikt wordt: 'subsidiariteit'.

Van linkse, rechtse en andere liberalen

Subsidiariteit wordt in de Europese politiek te pas en te onpas gebruikt. Ook al is het meer dan een politieke term alleen. Het gaat erom dat elke politieke beslissing in een federaal georganiseerde overheid op het laagst mogelijke niveau genomen wordt, zo dicht mogelijk bij de burgers. Subsidiariteit betekent ook dat elk individu, elke burger, de beslissingen neemt die hij moet nemen om zijn leven in te richten. Pas als de burger zijn verantwoordelijkheid op zich genomen heeft, alleen of in een organisatie, treedt de overheid op.

Bij subsidiariteit wordt een bevoegdheid altijd naar boven gedelegeerd. Het is een begrip dat we nodig hebben omdat de verhouding tussen het individu en de staat ingewikkelder is geworden. 'De' staat is er niet meer, overheden overlappen elkaar. De natiestaat is meer en meer voorbijgestreefd, al was het maar door economische en technologische ontwikkelingen die de klassieke grenzen een deel van hun belang hebben ontnomen.

Federalisme en subsidiariteit gaan hand in hand. En zij brengen me bij een volgende vraag: hebben nationalisme of regionalisme nog zin, zijn ze combineerbaar met sociaal liberalisme? Kan een links-liberaal nationalist of regionalist zijn?

Wie federalisme en subsidiariteit belangrijk vindt kan zichzelf moeilijk een nationalist noemen. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat een regio niet tot op grote hoogte bestuurlijke verantwoordelijkheid kan dragen voor zijn eigen beleid. Een federaal, regionaal beleid is nog jong in Europa. Er is trouwens voorlopig weinig sprake van subsidiariteit, het delegeren naar boven. Het zijn nog altijd de oude nationale staten die bevoegdheden naar beneden delegeren omdat ze niet meer anders kunnen. Ze delegeren tegelijkertijd een deel van hun bevoegdheden naar het hogere Europese niveau, dat jammer genoeg nog altijd niet voldoende democratisch georganiseerd is.

Nationalisten gaan ervan uit dat de staat waarin ze wonen volledig bevoegd blijft voor alles. Ik zie dus niet hoe een progressief,

Dirk Sterckx

een sociaal liberaal, nationalist kan zijn. De natiestaat is voor mij een erg verouderde vorm van politieke organisatie die in Europa voor honderden jaren miserie en oorlog heeft gezorgd; een vorm van politiek die we liefst zo snel mogelijk in een breder kader inpassen, een federaal kader op basis van subsidiariteit.

Een laatste belangrijk programmapunt voor elke liberaal, a fortiori de progressieve liberaal, heeft te maken met ethische kwesties. De beslissingsvrijheid van elk individu moet daar zo groot mogelijk zijn. Politieke breuklijnen lopen op dat punt in Vlaanderen nog heel dikwijls tussen de christen-democraten, ook de linkervleugel, en de 'niet-confessionelen'. Ook dat is een karikatuur, maar er komt een moment waarop alle partijen over ethische problemen hun vertegenwoordigers 'vrij' zullen laten stemmen.

Zijn er in Vlaanderen links-liberalen? En zo ja, wie? Is het voldoende dat een sp'er of iemand van Agalev of een acw'er aanvaardt dat mensen de plicht hebben hun vrijheid te gebruiken, dat ze niet naar gelijkheid geleid kunnen worden door de overheid? Is het voldoende dat een vl d'er aanvaardt dat belastingen nuttig zijn, dat de markt niet alles kan, dat de overheid moet 'zorgen' voor de zwakkeren? Als dat voldoende is, dan zijn er altijd links-liberalen geweest. Je kan zo een hele reeks namen invullen die in de Vlaamse politiek hun rol gespeeld hebben en die 'water bij hun wijn deden'. Het politieke debat daarover is er altijd geweest. We zijn gelukkig altijd een land van compromissen geweest, ook op dit punt.

Op welke manier bereiken we een evenwicht tussen vrijheid en gelijkheid? Welke rol speelt de solidariteit tussen de mensen en wanneer wordt die solidariteit misbruikt? Dat zijn vragen waarop een antwoord nu meer in de richting van de Vlaamse liberalen gegeven wordt. De vl d heeft blijkbaar sneller dan andere politieke partijen een antwoord gevonden op de vragen die we hierboven stelden.

Van linkse, rechtse en andere liberalen

Aangezien ik dit stuk schrijf op vraag van een politicus van de Volksunie, kan ik niet naast de rol van de vu in deze discussie. Mijn opvatting over de band tussen links-liberalisme en nationalisme heb ik hierboven al uiteengezet. De vraag die de vu dan moet beantwoorden, en niemand kan dat in haar plaats doen, is existentieel: heeft de vu nog een unieke boodschap die niemand anders meer heeft?

Ik zie overtuigde regionalisten binnen de vld, bij de sp en de cvp, stilaan zelfs bij Agalev. Ik zie een groeiende ontzuiling die ervoor zorgt dat de traditionele partijaanhang verdwijnt en dat elke 'traditionele' partij meer en meer open moet staan voor discussie, vernieuwing. Het zou dus kunnen dat na de versplintering van de Vlaamse partijen er opnieuw een hergroepering komt. Ik ben ervan overtuigd dat het 'links-liberalisme' daarin een heel grote rol zal spelen. De vld heeft de voorbije decennia belangrijke stappen gezet om als 'traditionele' partij soepeler te worden en de discussie te voeren die de mensen nu van haar verwachten.

